

**TÜRKİYE'DE ÜLKELER COĞRAFYASI
ÇALIŞMALARININ TARİHİ GELİŞİMİ**
*Historical Development Of Geography And Geography Of
Countries In Turkey)*

Yrd. Doç. Dr. Sefa SEKİN*
Yrd. Doç. Dr. Ali ÖZEL**

ÖZET

Coğrafya ve Ülkeler Coğrafyası ile ilgili çalışmalar, Osmanlı Devleti'nde 19 yy da, batılılaşma çabalarına bağlı olarak başlamıştır. Ülkeler coğrafyasıyla ilgili ilk eser de 1892'de yayınlanmıştır. Türkiye'de, çağdaş anlamda, ülkeler coğrafyasıyla ilgili bilimsel çalışmalar Cumhuriyet Döneminde başlamıştır. Faik Sabri Duran, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk ülkeler coğrafyasıyla ilgili kitaplarını hazırlamıştır. Sonraları diğer akademisyenler Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika'yı kit'a bazında ele alan kitaplar yayınlamışlardır. Çoğu 1960–1980 yılları arasında yayınlanmış, az sayıda kitap bulunmaktadır. Okyanusya ile ilgili tek kitap 1999'da yayınlanırken, Antartika ile ilgili henüz tek eser yayınlanmamıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde, bire bir ülkelere yönelik tek akademik eser, 1994'te yayınlanan Azerbaycan Coğrafyası'dır.

Ülkeler Coğrafyasıyla ilgili yeterince çalışma ve eserin varlığından söz edemeyeceğimiz gibi, yetişmiş akademisyen de bulunmamaktadır. Asya, Afrika, Avrupa vb. uzmanımızın yokluğu yanında komşularımız ve diğer ülkelerle ilgili uzman bir akademisyen de yetişmemiştir. Coğrafya bölümleri ve coğrafyacılar, bu konuda görev lerini yerine getirememişlerdir.

ABSTRACT

Studies about Geography and Geography of Countries started with westernization movements in Ottoman Empire in 19th Century. The first book which was about Geography of Countries was published in 1892. Scientific studies in relation to modern geography of countries carried out during the republican era. Faik Sabri Duran was the first scientist who prepared books of geography of countries. After him other academicians wrote books about Asian, European, African and American continents. There are a few books about the subject in which most of them were published between 1960 and 1980. While

---

*M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesidir. sefasekin@marmara.edu.tr

**Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü'nde Öğretim Üyesidir.

there is only a book about Oceania, which was published in 1999, there is no book about Antarctica. The only academic book in relation to Geography of Azerbaijan was published in 1994. As can be seen studies and academicians are not enough for this subject. There are no subject specialists for continents, neighbor and other countries. Geographers who work in geography departments of universities did not give enough importance to this subject.

Anahtar Kelimeler: Ülkeler Coğrafyası, Akademik Eserler, Tarihi Gelişim

Konu Alanı Kodu:9

I.GİRİŞ

Osmanlı devleti döneminde coğrafya ile ilgili çalışmalar, eğitime yönelik çeviriler olarak sürdürülmüştür. **II. Mahmut** döneminde ilköğretimin zorunlu olması ve ortaokul ile liselerin açılması, coğrafya ders kitaplarının hazırlanmasına zemin hazırlamıştır. Ülkeler Coğrafyasına yönelik çalışmalar da, eğitime bağlı olarak başlamıştır.

Ülkemizde coğrafya ilminin bilimsel temeller üzerine oturtulması, Cumhuriyet devrinde gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin 75.yılında, akademik seviyede coğrafya eğitimi veren, Coğrafya ile ilgili bölümlerde, 250’den fazla coğrafyacı akademisyen, bilimsel araştırma ve incelemelerinin yanında, yaklaşık 4000 gence akademik düzeyde coğrafya öğretimi vermektedir.

Osmanlı Devletinde 19.yy da görülen batılılaşma çabalarına bağlı olarak oluşan gelişmeler, coğrafi düşüncüyü de etkilemiştir. İlk telif ve çeviri coğrafi eser, **Mahmut Raif Efendi** (Londra Türk Elçiliği Katibi) tarafından, II. Selim döneminde verilmiştir. **M. Raif Efendi, İcalet-ül Coğrafya** (Coğrafya El Kitabı) adıyla Fransızca bir eser hazırlamıştır. (Eser, bugün Topkapı Sarayı Müzesi, kütüphanesinde bulunmaktadır.) Eser, **Yakavolı Efendi** tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve Üsküdar matbaasında basılmıştır. Basım öncesinde, **Yeni Atlas Tercümesi** adıyla, kıtalarla ilgili 24 harita eklenmiştir. **Bu 24 harita ülkeler coğrafyası ile ilgili ilk çalışma özelliği taşır.**

Tanzimat döneminde Coğrafya ile ilgili çalışmalar inceleme, çeviri ve eğitime yönelik olarak sürdürülmüştür. II. Mahmut döneminde (1808–1839) ilköğretimin zorunlu olması, ortaokul (Rüştiye) ve liselerin (İdadi) açılması, coğrafya ders kitaplarının hazırlanmasına zemin

hazırlamıştır. Böylece, Fransızca coğrafya ders kitaplarından çeviriler yapılmış ve Osmanlıca olarak yayınlanmıştır.

Kısaltılmış Coğrafya (Muhtasar Coğrafya), **Coğrafya'ya Giriş** (Mebadi-i Coğrafya) veya **Coğrafya'nın İlkeleri, Coğrafya'da Metod** (Usul-i Coğrafya), **Coğrafya Makaleleri** (Coğrafya Risalesi) bu çevirilerden bir bölümüdür.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa 1870'de, **Fenni Coğrafya** (Coğrafya İlmi) adıyla askeri okullarda okutulacak, bilimsel değeri yüksek bir eser hazırlamıştır. 1861-1876 yılları arasında, Sultan **Abdulaziz** döneminde de, coğrafya ders kitaplarının hazırlanması sürdürülmüştür. **Abdurrahman Paşazade Abdulhalim** 1871 yılında, 610 sayfalık **Coğrafya-i Kebir** adlı lise kitabını Fransızca'dan Osmanlıca'ya çevirmiştir. 1875'de ise **Şirvanlı Ahmet Hamdi, Usul-ı Coğrafya-i Kebir** (Büyük Coğrafya Metodolojisi) adlı 664 sayfalık bir kısmı çeviri, bir kısmı telif eseri hazırlamıştır. Bu eser, 1892de hazırlanan **Memâlik-i Osmaniyye Coğrafyası** (Osmanlı Ülkeler Coğrafyası) adlı eserin hazırlanmasında da kaynak olarak kullanılmıştır. Böylece "**Osmanlı Ülkeleri Coğrafyası**" adlı eser, **ülkemizde yayınlanan ilk Ülkeler Coğrafyası kitabı olmuştur.**

Türkiye'de çağdaş anlamda, bilimsel Coğrafya ile ilgili çalışmalar 1915'ten sonra başlamıştır. 1915 yılında **Dar-ul Fünun** adıyla bilinen, 1870'te eğitime başlayan eğitim kurumu, 1915'te **İstanbul Üniversitesi** adını aldı. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1933'teki reformlar sonucu, üniversite bugünkü çağdaş yapıya ve işleyişe kavuşturuldu. Erinç'e göre, 1915-1933 yılları arası, **Türk Coğrafya ilminin kuruluş sürecinde, Hazırlık Devresi**'dir. Bu dönemde iki ünlü Türk Coğrafyacı bilim adamının Coğrafya'ya katkısından söz edilebilir. Biri, **Saffet Geylangil** (1877-1949)'dir. **Ülkemizin batı standardında ilk, orta ve yüksek öğretim ders kitaplarını yazmıştır.** Diğeri de, öğrencisi olan **Faik Sabri Duran** (1882-1943) dir. Geylangil, bu devrenin en önemli bilimsel coğrafi eseri olan "**Resimli ve Haritalı Coğrafya-i Umumi**"yi 1913'te, Faik Sabri Duran ise "**Osmanlı Coğrafya-i İktisadisi**" adlı eseri 1912'de hazırlamıştır. F.S.Duranın 30'dan fazla, okul ders kitabı yayınlanmıştır. Ayrıca, **ilk baskısı 1936'da yapılan Büyük Atlas, 1974'te Modern Büyük Atlas yayınlanıncaya kadar, ülkeler coğrafyası ile ilgili tek bilimsel başvuru kaynağı olmuştur.**

Cumhuriyet Türkiye'sinin diğer bilimlerde olduğu gibi, Coğrafya bilimine de en önemli katkısı **çağdaş eğitim kurumlarının açılması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimin bir merkezde (MEB) toplanmasıdır**. Böylece:

1.Ülkede düzenli, sistemli eğitim kurumları açıldı.

2.Eğitim çağdaş standartlara kavuşturuldu.

Coğrafya ilminin gelişmesinde, akademik düzeydeki eğitim kurumları en önemli rolü oynamıştır. Bu özellikteki ilk akademik kurum 14 Ekim 1915 reformu ile oluşmuştur. 1870'te eğitime başlayan **Dar'ül Fünun, bu organize ile Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk çağdaş üniversitesine dönüştürülmüştür**. Üniversitenin kuruluşunda yer alan dört fakülteden biri de, Edebiyat Fakültesi olmuştur. Edebiyat Fakültesi Edebiyat, Tarih, Felsefe ve Coğrafya enstitüleri gibi, bilimsel araştırma birimlerinden oluşuyordu.

İstanbul Üniversitesi bünyesinde açılan Coğrafya bölümü, Cumhuriyet Türkiye'sinde kurulan ilk Coğrafya bölümüdür. II. Meşrutiyet (1908–1923) döneminde, coğrafya eğitimi için yurt dışına gönderilen **Faik Sabri Duran, Ali Macit Arda, Selim Mansur ve Hamit Sadi Selen** öğrenimlerini tamamlayarak, bu dönemde bölümde göreve başlamışlardır. Böylece, bölüm akademik bir hüviyet kazanmıştır. **F.S. Duran ülkeler coğrafyasıyla ilgili, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk eserlerini de vermiştir**. Bunlar: **1913-1915'de Avrupa, 1926'da Beş Kıt'a Coğrafyası, 1938'de Büyük Devletler Coğrafyası** adlı eserleridir. **Darkot** ise, Cumhuriyet Döneminin Türkçe, **Türkiye Duvar Haritaları ve Türkçe Atlasları'nın ilk hazırlayıcısıdır**. 1974'de **“Modern Büyük Atlas”** ve **“Büyük Dünya Atlası”** ülkeler coğrafyasıyla ilgili en detaylı, **Türkçe atlasların ilkleri olmuştur**. **Darkot**, üniversite coğrafya ilmi eğitimcisi bir akademisyen olarak, aynı zamanda **ülkeler coğrafyasına yönelik, “Avrupa Coğrafyası”** adıyla, **1969'da bir eser yayınlanmıştır**.

Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet döneminin ortalarına kadar, ülkeler coğrafyasıyla ilgilenen uzman bir coğrafyacının yetişmediği ve ciddi sayıda eser de ortaya konulamadığı görülmektedir. İstanbul Üniversitesinde ülkeler coğrafyasıyla ilgili yayınlar ve yazarları **Tablo-1**'deki gibidir.

Tablo:1

<u>Yazarı</u>	<u>Yılı</u>	<u>Yayın Adı</u>
1. Necdet Tunçdilek	1962	Güneybatı Asya
2. Yusuf Dönmez	1968	Türk Dünyası'nın Beş. ve İkt. Coğrafyası
3. Besim Darkot	1969	Avrupa Coğrafyası
4. Erol Tümertekin	1971	Anglo Amerika
5. Selami Gözenç	1979	Avrupa Ülkeler Coğrafyası
6. Selami Gözenç	1985	Güney Amerika
7. Selami Gözenç	1993	Güneybatı Asya (Orta Doğu)
8. Selami Gözenç	1995	Afrika Ülkeler Coğrafyası
9. Nazmiye Özgüç	1999	Avustralya

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 4 Ocak 1936 tarihinde **Atatürk'ün kuruluş emrini ve adını verdiği, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk üniversitesidir. Kuruluş amacı, Türk Dünyası Coğrafyasını her yönüyle incelemektir.**

1946'da çıkarılan **Üniversiteler Kanunu** ile Coğrafya bünyesinde üç kürsü kurulmuştur. **Fiziki Coğrafya ve Jeoloji, Beşeri ve İktisadi Coğrafya, Ülkeler Coğrafyası kürsüleri.** Ankara Üniversitesi Coğrafya Bölümünde **"Ülkeler Coğrafyası"** kürsüsü 1946 yılında kurulmuştur. **Bu kürsü kaç uzman yetiştirip, kaç eser ortaya koymuştur?** Konunun uzmanı, yetişmiş bir akademisyen olmamakla birlikte, verilmiş birkaç yayın **Tablo-2'**deki gibidir.

Tablo:2

<u>Yazarı</u>	<u>Yılı</u>	<u>Yayın Adı</u>
C. Arif Alagöz	1959	Coğrafya Gözüyle Kıbrıs
Talip Yücel	1960	Asya'nın Fiziki Coğrafyası
Talip Yücel	1964	Avrupa'nın Ekonomik Yapısı
Talip Yücel	1965	Asya'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası
Aydoğan Köksal	1982	Afrika Coğrafyası

Cumhuriyet Türkiye'sinin kurduğu ilk üniversitede, 1946'da **Ülkeler Coğrafyası** kürsüsünün açılmasına karşın, 20.yy ın sonuna kadar yayımlanmış eser sayısı yukarıdaki gibidir. Konuyla ilgili uzman bir akademisyen yetişmemiştir. **Atatürk'ün kuruluş emrini ve adını verdiği, kuruluş amacı olarak da, Türk Dünyası Coğrafyasını her yönüyle incelemek olan, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Atatürk tarafından Ülkeler Coğrafyasıyla ilgili konularda uzmanlaşmaya yönlendirilmiştir.** Geçen sürede, Atanın bu ileri görüşlülüğüne uygun çalışmalar yapılamamıştır.

Cumhuriyet Türkiye'sinin 1935'te açtığı 2.Coğrafya Bölümünden sonra 3.bölümün açılması, 40 yıl sonra 1974–1975 eğitim-öğretim yılında, Erzurum'da gerçekleşmiştir. Üniversitenin coğrafyacı akademik kadrosu, Ülkeler Coğrafyasıyla ilgili yoğun çalışmalar yapmış, bol eser vermiştir. Bölümde yetişip, başka üniversitelere geçen akademisyenler dâhil, verdikleri eserlerin listesi **Tablo-3**'teki gibidir.

Tablo:3

<u>Yazarı</u>	<u>Yılı</u>	<u>Yayın Adı</u>
1.İbrahim Atalay	1999	Ansiklopedik Dünya Coğrafyası
2.İbrahim Atalay	1999	Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası
3.H. Doğanay	1995	Cum.70.Yıl. Türk Dün.Siyasi Sınırları
4.H. Doğanay	1995	XXI. Yy.'a Girerken Türk Dünyası
5.O. C. İnandık	1978	SSCB Coğrafyası (Ders Notları)
6.O. C. İnandık	1978	Ortadoğu Ülkeleri (Ders Notları)
7.O. C. İnandık	1979	İskandinav Ülkeleri (Ders Notları)
8.Ramazan Özey	1986	Amerika Coğrafyasına Giriş (Ders Notları)
9.Ramazan Özey	1986	Okyanusya Coğrafyası (Ders Notları)
10.Ramazan Özey	1991	Asya Coğrafyası (Ders Notları)
11.Ramazan Özey	1991	Afrika Coğrafyası (Ders Notları)
12.Ramazan Özey	1991	Avrupa Coğrafyası (Ders Notları)
13.Ramazan Özey	1994	Ülkeler Coğrafyası (Ders Notları)
14.Ramazan Özey	1996	Dünya Denkleminde Ortadoğu
15.Ramazan Özey	1996	Tabiatı, İnsanı ve İktisadı ile Türk Dünyası
16.Ramazan Özey	1996	İslam Dünyası
17.Ramazan Özey	1997	Dünya ve Ülkeler Coğrafyası

Ege Üniversitesi'nde, coğrafya bölümünün kurucu kadrosunu, 1979 yılında Prof. Dr. **Ahmet Necdet Sözer**, Dr. **Cezmi Sevgi**, Dr. **Semra Ertüre** ve Dr. **Asaf Koçman** oluşturmuştur. 1993–96 yılları arasında Azerbaycan Devlet Üniversitesinden, Prof. Dr. **Aydın İbrahim ov** bölüme katılmıştır. **1994'de Azerbaycan Coğrafyası, Türkiye'de Ülkeler Coğrafyası ile ilgili, ilk çalışma olarak, Ege Coğrafyada yayınlanmıştır.** Böylece akademik düzeyde, ülkeleri ve komşumuz olan bir ülkeyi, bire bir ele alan ilk eser 20. yy ın sonunda yayınlanmıştır.

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi'nin tarihi geçmişi Osmanlı dönemine uzanır. 1848'de Rüştüye'ye (ortaokul) öğretmen yetiştirmek amacıyla **Darülmualimin** (Erkek Öğretmen Okulu) kuruldu. 1924'de **Yüksek Muallim Mektebi** ve 1936'da **Yüksek Öğretmen Okulu** olarak adı değiştirildi. **1959'a kadar Cumhuriyet Türkiye'sinde liselerin öğretmen ihtiyacını karşılayan tek kurumdu.** 1980'de **Atatürk Eğitim Enstitüsü** adı, **Atatürk Yüksek Öğretmen** okulu olarak değiştirildi. 20 Temmuz 1982'de Marmara Üniversitesine bağlı **Atatürk Eğitim Fakültesi** adını aldı. Bölüm hocalarından **Prof. Ramazan Özey**, Ülkeler Coğrafyasıyla ilgili **Tablo-4**'te görüldüğü gibi çok sayıda eser yayınlamıştır.

Tablo: 4

<u>Yazarı</u>	<u>Yılı</u>	<u>Yayın Adı</u>
1.Ramazan Özey	1986	Amerika Coğrafyasına Giriş (Ders Notları)
2.Ramazan Özey	1986	Okyanusya Coğrafyası (Ders Notları)
3.Ramazan Özey	1991	Asya Coğrafyası (Ders Notları)
4.Ramazan Özey	1991	Afrika Coğrafyası (Ders Notları)
5.Ramazan Özey	1991	Avrupa Coğrafyası (Ders Notları)
6.Ramazan Özey	1994	Ülkeler Coğrafyası (Ders Notları)
7.Ramazan Özey	1996	Dünya Denklemine Ortadoğu
8.Ramazan Özey	1996	Tabiatı, İnsanı ve İktisadi ile Türk Dünyası
9.Ramazan Özey	1996	İslam Dünyası
10.Ramazan Özey	1997	Dünya ve Ülkeler Coğrafyası

Bunların dışında diğer coğrafya bölümleri ve kurulduğu yerler şu şekildedir:

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

9 Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi

Fırat Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi

Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Balıkesir Üniversitesi, Necati Bey Eğitim Fakültesi

Süleyman Demirel Üniversitesi, Burdur Eğitim Fak.

Koca Tepe Üniversitesi, Fen-Ed. Fak. ve Uşak Eğitim Fak.

18 Mart Üniversitesi, Eğitim Fak. ve Fen- Edebiyat Fak.

Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi

Sütçü İmam Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi
Gazi Üniversitesi, Kastamonu Eğitim Fakültesi
Celal Bayar Üniversitesi, Demirci Eğitim Fakültesi
19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Harran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi
100. Yıl Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi
Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Fatih Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi

Sonuç olarak, **ülkemizde coğrafya üzerine eğitim veren bunca fakülte, bölüm, ana bilim dalı ve çok sayıda akademisyenin varlığına karşın, kıta bazında dahi yetişmiş, konunun uzmanı akademisyen bulunmuyor. Avrupa Ülkeleri, Asya Ülkeleri, Okyanusya, Afrika Ülkeleri, yâda Amerika Ülkeleri konusunda ve bire bir ülke çalışması olan, eser veren bir coğrafyacı yetişmemiştir. Ülkeler konusunda uzmanlaşmış bir coğrafyacı akademisyen olmadığı gibi, Ülkeler Coğrafyası İlk ve Ortaöğretim düzeyinde nasıl verilir? sorusuna cevap verebilecek bir akademisyen coğrafyacı da yetişmemiştir. 21 yy a girdiğimiz şu yıllara kadar, konuyu akademik düzeyde ele alan bir eser de yayınlanmamıştır.**

Ülkeler Coğrafyası dersi, yüksek öğretim kurumlarımızın programlarında, yıllardır yer almaktadır. Bu dersin okutulmasına yönelik, yüksek öğretimde ortaya konulan resmi bir amaç yoktur. Her akademisyen, dersi kendince doğru gördüğü yöntemle işlemektedir. Ancak, dersi işlerken, “dersin amacı şudur” şeklinde ne idareye, ne de öğrenciye bir bilgi verilmektedir. Hocadan konuyla ilgili yazılı bir bilgi de istenmemektedir. Üniversite eğitiminde, hocanın derste ne anlattığı kontrol edilmemektedir. Hocalar, bir anlamda kontrolsüz ve yönlendirmesiz, derslerine girip çıkmaktadırlar. Her hoca vereceği dersle ilgili bilimsel ve formasyon açısından otorite görülme ve büyük bir serbesti sağlanmaktadır. Öğretmen yetiştiren bu akademisyenler, hocaların hocası pozisyonunda olmalarına karşın, pek çoğu bunu hak etmemektedir. Yıllar önce hazırladığı ders notlarını, medrese eğitiminde olduğu gibi okuyarak not tutturanlar, kendilerini otorite hoca olarak görmektedirler. Sınavlarda tutturdukları notları satırı satırına, ezber halinde istemekte ve bunu yapmayan öğrencilerini sınıfta bırakmaktadırlar. Bu sistemin işlediği üniversitelerimiz, çağdaş eğitim kurumları olarak görülmektedir! Söz konusu çağdaş ders işleyişinden, **Ülkeler**

Coğrafyası dersi de nasibini almaktadır. Ortaya bir amaç konulmadan, dersi veren coğrafyacı akademisyen bir haritayı bile kullanmadan, ders notlarını yazdırarak, Ülkeler Coğrafyası dersini vermektedir.

Ülkeler Coğrafyası dersini veren akademisyenlerin büyük çoğunluğu, bırakın bir yurt dışını görmeyi, Türkiye'yi bile büyük ölçüde gezmemiş bulunmaktadır. Türkiye dışına çıkmadan "Ülkeler Coğrafyası" kitabı yazan akademisyenlerimiz de bulunmaktadır. Bu akademisyenler üzerine ismini yazdığı kitabını nasıl yazmaktadır? Ansiklopedik bilgileri derleyerek. Yazılan kitaplar, kıta bazında ya da harf sırasıyla ülkeleri ele alıp, ansiklopedik bilgi yığınlarıyla, ülke anlatımına dayanmaktadır. Ders anlatımında hiçbir bilimsel formasyona uyulmadığı gibi, kitap yazımında da aynı şeylerin geçerli olduğu görülmektedir. Çoğu zaman, konuya bir önsöz ve kitabın yazım ithafından sonra, komşularımızdan ya da her hangi bir kıtadan başlayarak ansiklopedik, derleme bilgiler verilmektedir. Bu kitap üniversitelerde bilimsel bir eser olarak da okutulmaktadır!

Üniversitede temel eğitimini bu şekilde alan bir öğretmen adayının, orta öğretim kurumlarında, öğretmenliğe başladığında, dersi işleme şekli nasıl olacaktır? Elbette üniversitede gördüğü eğitime uygun olacaktır. Yani evrensel, bilimsel ve öğrenciyi doyurucu! Yanlış işleyen bu sistem, üniversite düzeyinde başlamakta, orta öğretimde sürmektedir. O halde, bu yanlışlıkların düzelmesi için neler yapılmalıdır? **Çözüm olarak şu hususları sıralayabiliriz:**

1. Öncelikle, orta öğretim düzeyinde ülkeler coğrafyasının hangi sınıflarda okutulacağı belirlenmelidir.
2. Sınıf düzeyi göz önünde bulundurularak, bir amaçlar listesi hazırlanmalıdır.
3. Hazırlanan amaçlara uygun şekilde yeni bir program yapılmalıdır.
4. Programa uygun olarak ders kitapları hazırlanmalıdır.
5. Akademisyenler arasında mutlaka konu uzmanı yetiştirilmelidir. (Şu an için ülkeler coğrafyasında uzmanlaşmış, Türkiye üniversitelerinde bir uzman akademisyen bulunmamaktadır.)
6. Akademisyenler, Ortaöğretimde okutulacak Ülkeler Coğrafyası dersinin amaçlarını ve programlarını bilip, göz önünde bulundurmalı. Ders notlarını buna göre düzenlemelidir.

7. Orta öğretim seviyesi için hazırlanan ders kitaplarını mutlaka incelemiş olmalıdır.

8. Yetiştireceği öğrencilerine, ilköğretim ve ortaöğretimde (liselerde) görev yapacaklarını düşünerek, ayrı amaç ve programlar hazırlamalı. Derslerini de buna göre vermelidir.

9. Öğrencilerinin öğretmen olacaklarını düşünerek, İlköğretim ve liselere yönelik ders kitaplarını incelemeyi, ödev olarak vermelidir.

10. İncelenen ders kitapları ve amaçlar üzerine sınıf içinde tartışma açmalıdır.

11. Ülkeler Coğrafyası dersi niçin okutulmalıdır? Bu ders nasıl okutulmalı ve neler okutulmalı? sorularına, öğrencilerle birlikte cevap bulunmaya çalışılmalıdır.

12. Çeşitli kaynaklardan ve materyallerden faydalanarak, Ülkeler Coğrafyası dersi daha kalıcı hale nasıl getirilebilir? sorusuna uygulamalı cevap aranmalıdır.

13. Ülkeler siyasi, ekonomik, sosyal vb. açıdan değişime uğramaktadır. Bu değişim sürekli ülkeleri takip etmeyi gerektirir. Böylece günceli yakalamak ve en yeni bilgilerle öğrenciyi donatmak gerekir.

14. Akademisyen olarak başta komşu ülkeler olmak üzere, mümkün olduğunca çeşitli ülkeler bizzat gezilip, görülmelidir.

15. İmkânlar elverdiği oranda, üniversite öğrencilerinin bir kısmı uygun ülkelere götürülmelidir.

II-AKADEMİK DÜZEYDE YAYINLANMIŞ ÜLKELER COĞRAF YASI DERS KİTAPLARI VE DERS NOTLARI

Cumhuriyetin başlangıcından bu güne kadar yayınlanmış, başlıca akademik seviyedeki Ülkeler Coğrafyası kitapları, ders notları ve yazarları **Tablo-5**'deki gibidir. **Tablo-5**

Tablo: 4

<u>Yayın Adı</u>	<u>Yazarı</u>	<u>Yılı</u>
Avrupa	Faik Sabri Duran	1913
Beş Kıt'a Coğrafyası	Faik Sabri Duran	1926
Büyük Devletler Coğrafyası	Faik Sabri Duran	1938
Coğrafya Gözüyle Kıbrıs	C. Arif Alagöz	1959
Asya'nın Fiziki Coğrafyası	Talip Yücel	1960
Güney Batı Asya	Necdet Tunçdilek	1962
Avrupa'nın Ekonomik Yapısı	Talip Yücel	1964
Ortadoğu	Sami Öngör	1964

Asya'nın Beş. ve İkt. Coğrafyası	Talip Yücel	1965
Türk Dünyasının Beş.ve İkt. Coğrafyası	Y.Dönmez	1968
Latin Amerika “Ders Notu”	İsmail Yalçınlar	1969
Avrupa Coğrafyası	Besim Darkot	1969
Güneybatı Asya “Fiziki Ortam	Necdet Tunçdilek	1971
Anglo –Amerika	Erol Tümertekin	1971
Avrupa Ülkeler Coğrafyası	Selami Gözenç	1979
SSCB Coğrafyası “Ders Notu”	O.C.İnandık	1978
Ortadoğu Ülkeleri. “Ders Notu”.	O.C.İnandık	1978
İskandinav Ülkeleri. “Ders Notu”.....	O.C.İnandık	1979
Afrika Coğrafyası	Aydoğan Köksal	1982
Güney Amerika	Selami Gözenç	1985
Amerika Coğrafyasına Giriş “Ders Notu”	Ramazan Özey	1986
Ege Denizi (Türkiye ile Komşu Ege Adaları)	S.Erinç-T.Yücel	1988
Okyanusya Coğrafyası. “Ders Notu”.	Ramazan. Özey	1986
Ülkeler Coğrafyası “Ders Notu”	Ramazan. Özey	1991
Asya Coğrafyası “Ders Notu”	Ramazan. Özey	1991
Afrika Coğrafyası “Ders Notu”.....	Ramazan Özey	1991
Avrupa Coğrafyası “Ders Notu”	Ramazan. Özey	1991
Ülkeler Coğrafyası	Ramazan. Özey	1994
Azerbaycan Coğrafyas	Asaf Koçman	1994
Cumhuriyetin 70.Yılında Türk	Hayati Doğanay	1995
Dünyasının Siyasi Sınırları		
Ortadoğu'nun Coğrafyası	T.Karaaslan	1995
Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası	Ali Yiğit	1996
Ülkeler Coğrafyası	Cemalettin Şahin	1999
Azerbaycan Coğrafyası	A.Koçman-A.İbrahimov	1999
Kıtalar Coğrafyasına Giriş	İbrahim Güner	1995
21. Yüzyıla Girenken Türk Dünyası	Hayati Doğanay	1995
Dünya Denkleminde Ortadoğu	Ramazan Özey	1996
Tabiatı, İnsanı ve İktisadı İle Türk Dünyası	Ramazan Özey	1996
İslam Dünyası	Ramazan Özey	1996
Dünya ve Ülkeler Coğrafyası	RamazanÖzey	1997
Ansiklopedik Dünya Coğrafyası	İbrahim Atalay	1999
Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası	İbrahim Atalay	1999
Orta ve Güney Amerika Ülkeler Coğrafyası	Selami Gözenç	1993
Afrika Ülkeler Coğrafyası	Selami Gözenç	1995
Güney Batı Asya “Ortadoğu” Ülkeler Coğrafyası	Selami Gözenç	1996
Avustralya (Yeni Zelande-Pasifik Adaları)	Nazmiye Özgüç	1999
Göçer- Konar Kaşgaylar, Türkistan'da Uygurlar, Afganistan'da Türkmenler	Emrullah Güney	2000
Kaşgar, Karakum ve Muztagata Dağları	Emrullah Güney	2001
Fetih Yollarının Kesiştiği Köprübaşı, Afganistan	Emrullah Güney	

1913 yılından bu güne, akademik düzeyde basılmış kitap ve ders notları tablo 5'deki gibidir. Bunların büyük bölümü kıta bazında ülkeleri ele almaktadır. Henüz yakın komşularımız başta olmak üzere, bire bir ülke düzeyinde, ülkelerin ele alındığı tek çalışma bulunmaktadır. Başta komşularımız olmak üzere, Almanya, ABD, Uganda, Kenya, İspanya vb gibi ülkeler, ülkeler coğrafyası çalışmasının bir parçası olarak ele alınması gerekir. **Bir asır boyunca modern Türkiye'nin modern üniversiteleri ve coğrafya bölümleri, ülkeler coğrafyası uzman yetiştirememiştir. Bu gün komşu ülkelerimiz konusunda uzman bir coğrafyacımız bulunmamaktadır. Bir Kafkas, bir Ortadoğu bir Balkanlar, bir Orta Asya uzmanı coğrafyacı yetiştirilememiştir. Oysa Atatürk'ün kuruluş emrini ve adını verdiği, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk üniversitesi olan Ankara Üniversitesinin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, "Türk Dünyası Coğrafyasını her yönüyle incelemek" amacıyla kurulmuştu. Coğrafya bölümünde de 1946 yılında "Ülkeler Coğrafyası" kürsüsü kurulmasına karşın uzman bir coğrafyacı akademisyen yetiştirilememiştir. Bu gün için bu adla anılan bir kürsü de bulunmamaktadır.**

Modern Türkiye'nin Ülkeler Coğrafyasında uzman coğrafyacısının bulunmamasında başta YÖK olmak üzere, coğrafya bölümlerinde görevli bölüm başkanları, Türk Coğrafya Kurumu görevlileri ve her bir akademisyen coğrafyacı sorumludurlar. Atatürk'ün ortaya attığı ve uğruna kurdurduğu fakülte ve coğrafya bölümü sanırım biraz daha sorumludur. Burada bir teklif getiriyorum. Atatürk'ün bu çalışması, hedefi, düşüncesi geç kalınmış olsa bile, kısa sürede amacına ulaştırılabilir. **YÖK başta olmak üzere, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dekanlığı, Türk Coğrafya Kurumu** konuyu ele almalı ve Ata'nın düşüncesini hedefe ulaştırmak için gerekli çalışmayı ivedilikle başlatmalıdır. Türkiye, birkaç yıl içinde uzman coğrafyacıları yetiştirecek potansiyele sahiptir. Elverir ki, eski-yeni coğrafyacılar konuya yönlendirilebilsinler.

Ülkeler Coğrafyası'yla ilgili tablo 5'deki yayın listesi bir başka gerçeği daha ortaya koymaktadır. Bu gün kıta bazında hazırlanmış ve yayımlanmış en yeni akademik eser, çeyrek asır öncesinin bilgilerine sahiptir. Eserlerin yazıldığı yıllar itibarıyla, kıta bazında sıralaması **Tablo-6**'daki gibidir.

Tablo: 6

I. Avrupa Kıtasıyla İlgili Yayınların Yazarları ve Tarihi

1	1913	Faik Sabri Duran
2	1964	Talip Yücel
3	1969	Besim Darkot
4	1979-1983	Selami Gözenç

II. Asya Kıtasıyla İlgili Yayınların Yazarları ve Tarihi

1	1960	Talip Yücel
2	1962	Necdet Tunçdilek (Güneybatı Asya)
3	1965	Talip Yücel
4	1971	N.Tunçdilek (Güneybatı Asya Fiziki Ortam)
5	1993	Selami Gözenç

III. Amerika Kıtasıyla İlgili Yayınların Yazarları ve Tarihi

1	1971	Erol Tümertekin (Anglo Amerika)
2	1985	Selami Gözenç (Güney Amerika)
3	1993	Selami Gözenç (Orta ve G. Amerika)

IV. Afrika Kıtasıyla İlgili Yayınların Yazarları ve Tarihi

1	1982	Aydoğan Köksal
2	1995	Selami Gözenç

V. Okyanusya Kıtasıyla İlgili Yayınların Yazarları ve Tarihi

1	1999	Nazmiye Özgüç
---	------	---------------

VI. Antartika Kıtasıyla İlgili Yayınların Yazarları ve Tarihi

Bu tarihe kadar her hangi bir eser yazılmamıştır.

Tablo 6'daki listeden de anlaşılacağı gibi, modern Türkiye'nin modern üniversitelerindeki coğrafya bölümleri Avrupa, Afrika, Amerika ve Asya kıtalarını konu edinen birkaç eser vermiştir. Antartika ele alınamamıştır. Avustralya 20.yy. sonunda, 1999 yılında ilk kez ele alınmış ve bir eser yayımlanmıştır.

SONUÇ

Coğrafya öğretimi veren Edebiyat ve Fen-Edebiyat Fakültelerinin Coğrafya Bölümleri yeniden yapılandırılmalıdır. Ülkeler Coğrafyasının günümüzdeki popülaritesi göz önüne alınarak, Ülkeler Coğrafyasına yeni bir bakış açısı ortaya konulmalı ve uzmanlaşmaya zemin hazırlanmalıdır. Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu coğrafyasını çok iyi bilen, hatta buralardaki dilleri konuşabilen coğrafyacıların yetiştirilmesine yönelik akademik çalışmalar yapılmalıdır.

Eğitim fakültelerinde de İlköğretim ve Ortaöğretim düzeyinde Ülkeler Coğrafyası nasıl verilmeli, neler verilmeli, niçin verilmeli? sorularına cevap aranmalıdır. Pedagojik açıdan ders yeniden ele alınmalı. Hocaların hocası pozisyonunda olan eğitim fakültesindeki akademisyenlerin öğretmenlik formasyonları da geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- ALAGÖZ, C.A., 1972, Ülkeler Coğrafyası Yakın Çevresi Etütleri Hakkında Açıklama. Coğrafya Araştırma Dersleri 5-6, Ankara
- ATALAY, İ., 1999, Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. Ege Üniv. Basımevi. İZMİR.
- ATALAY, İ., 1999, Ansiklopedik Dünya Atlası. İnkılap Yay. İstanbul.
- ATALAY, İ., 2000, Ülkeler Coğrafyası (Lise Ders Kitabı) İnkılap Yay. İstanbul.
- DOĞANAY, H., 1983, Okullarımızda Coğrafya Öğretiminin Temel Meseleleri. ME ve Kültür Derg. Sayı 19, Ankara
- DOĞANAY, H., 1984, Liselerde Ödevler ve Coğrafya Ödevleri. ME ve Kültür Derg. Sayı 28, , Ankara
- DOĞANAY, H., 1986, Coğrafya Lisans Dersleri Hakkında Öğrencilere Öneriler. A:Ü: Fen-Ede. Fak. Araşt. Derg. Sayı 14, Erzurum.
- DOĞANAY, H., 1986, Milli Coğrafya 1 Ortaokul Ders Kitabı Hakkında Rapor. Türk Kültürü Derg. Sayı 273, , Ankara
- DOĞANAY, H., 1988, Türkiye'nin Komşuları ve Yabancı Atlaslarda Türkiye. Türk Dünyası Araşt. Derg. Sayı 54, İstanbul.
- DOĞANAY, H., 1989, Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. Atatürk Kültür, D.TCR Tarih Yüksek Kurumu Coğr. Araş. Derg. Cilt 1, Sayı 1, Ankara.
- DOĞANAY, H., 1989, Türkiye'nin Coğrafi Konumu ve Bundan Kaynaklanan Dış Tehditler. Türk Dünyası Araş. Derg. Sayı 58, İstanbul.
- DOĞANAY, H., 1993, Coğrafya'da Metodoloji. MEB. Yay. İstanbul.
- DOĞANAY, H., 1995, XXI: Yüzyıla Girerken Türk Dünyası. A.Ü. Yay. No: 793, EZR.
- DOĞANAY, H., 1995, "Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Dünyası'nın Siyasi Sınırları" Doğu Coğr. Derg. Sayı 1, Erzurum.

- ERİNÇ, S., 1973, Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Coğrafyası. Cumhuriyet'in 50. Yılına Armağan. İ.Ü. Ede. Fak. Yayınevi, İstanbul.
- ERİNÇ, S., 1973, Modern Coğrafya'nın Öncüleri ve İlk Adımlar. Cumhuriyet'in 50. Yılına Armağan. İ.Ü. Ede. Fak. Yayınevi, İstanbul.
- ERİNÇ, S.,- ÖNGÖR, S., 1982, Ülkeler Coğrafyası (Ülkeler İnsanlar ve Sorunlar). M.E Basımevi. İstanbul.
- GÖZENÇ, S., 1979, Avrupa Ülkeler Coğrafyası I, İ.Ü. Yay. No: 2667, İstanbul.
- GÖZENÇ, S., 1983, Avrupa Ülkeler Coğrafyası I, İ.Ü. Yay. No: 3131, İstanbul.
- GÖZENÇ, S., 1985, Güney Amerika (Ülkeler Coğrafyası) İ.Ü. Yay. No: 3282. İstanbul.
- GÖZENÇ, S., EİRTİN, G., 1991, Ülkeler Coğrafyası, A.Ü. Yay. No: 421 ESK.
- GÜNGÖRDÜ, E., 2001, Coğrafyada öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulama. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 2001, , Ankara
- GÜNGÖRDÜ, E., 2001, Liselerde Coğrafya Öğretimi. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 2001, , Ankara
- GÜNER, İ., 1995... Kıtalar Coğrafyasına Giriş. A.Ü. K.K Eğitim Fak. Erzurum.
- İZBIRAK, R., 1966, Coğrafi Terimlerdeki Değişme ve Gelişmeler. Coğ. Araş. Derg. 1. , Ankara
- İZBIRAK, R., 1976, Coğrafya Terimler Sözlüğü. A.Ü. DTCF. Yay. No: 464, , Ankara
- İZBIRAK, R., 1986, Türkiye. M.E Basımevi, İstanbul.
- İZBIRAK, R., 1981, Türkiye II. A.Ü. D.T.C.F. Yay. No:300 , Ankara
- İZBIRAK, R., 1982, Lise 1 Coğrafya. M.E. Basımevi. İstanbul.
- KARAASLAN, T., 1995, Ortadoğunun Coğrafyası, Atlas Kitapevi, KONYA.
- KOÇMAN, A., 1994, Azerbaycan Coğrafyası. Ege Üniv. Ede. Fak. Yay. No: 78. İZMİR.
- KORKUT, C., 1971, SSCB Coğrafyası, İZMİR.
- KÖKSAL, A., 1968, Afrika'da Yeni Devletler, A.Ü. Coğ. Araş. Derg. 1, , Ankara
- KÖKSAL, A., 1976, Afrika Coğrafyası I. A.Üniv. DTCF. Yay. No: 259, , Ankara

- KÖKSAL, A.,1977,Afrika'da Yeni Bir Devlet:Angola.A.Ü.Coğ.Araş.Derg.Sayı 8, Ankara.
- KÖKSAL, A., 1982, Afrika Coğrafyası I. A.Ü. DTCF. , Ankara
- ÖZEY, R.,1994, Ülkeler Coğrafyası. Öz-Eğit. Der. Yay No: 9 İstanbul.
- ÖZEY, R.,1996, Dünya Denkleminde Ortadoğu (Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar) Öz Eğit. Yay No: 9 İstanbul.
- ÖZEY, R.,1996, Tabiatı, İnsanı ve İktisadı ile Türk Dünyası. Öz Eğit Yay. No:11 İstanbul.
- ÖZEY, R.,1996, İslam Dünyası. Erkam Yay. No: 111 İstanbul.
- ÖZEY, R., 2000, Yaşadığımız Dünya. EKEV. Yay. Erzurum.
- ÖZEY, R., 2000, Dünya ve Ülkeler Coğrafyası. Aktif. Yay. İstanbul.
- ÖZEY, R., 2001, Dünya'da Sorunlar. Aktif Yay. İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., 1999, Avusturalya, Yeni Zelanda-Pasifik Adaları, Çantay Kitapevi, İstanbul.
- SEKİN, S., 2000, İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde Ülkeler Coğrafyası Dersi Niçin Verilmeli? Neler Verilmeli ve Nasıl Verilmeli, Ders Notları, İstanbul.
- ŞAHİN, C., 1999, Ülkeler Coğrafyası. Gündüz Eğt. Yay. , Ankara
- TAŞLI, İ., 1995, Ülkeler Coğrafyası. C.B.Ü. Demirci Eğt. Fak. Manisa.
- TUNÇDİLEK, N.,1962, Güneybatı Asya. İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No: 34. İstanbul.
- TUNÇDİLEK, N., 1971, Güneybatı Asya "Fiziki Ortam" İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No: 65. İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., 1971, Auglo-Amerika. İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No:61 İstanbul.
- YİĞİT, A., 1996, Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası. Türkiye ve Türk Dünyası. İSAV. Elazığ.